

Josep Fontana i Eva Serra, en recordança

Se'm pot dir, amb raó, que ni el professor Josep Fontana ni la professora Eva Serra varen ésser pas numismàtics i, per tant, que la seva presència ara i aquí, en un escrit fet amb motiu del seu comiat, podria semblar sobrera.

Són tan pocs, però, els historiadors de síntesi que s'interessen per la nostra especialitat que bé mereixen, ni que sigui en una breu menció, la presència i l'evocació aquests dos historiadors que han figurat entre les poques excepcions a aquesta regla nefasta. Com és lògic, no és aquest, però, el lloc per fer-ne la biografia, que ja ha estat prou divulgada recentment amb motiu del seus traspassos, sinó de donar alguns elements per mostrar el seu interès per la història de la moneda.

Vaig conèixer l'obra de tots dos quan jo no era pas encara historiador i gràcies al fet que els estudis històrics sempre varen constituir per a mi un esplai, enmig de les meves primeres feines de tipus tècnic. Més endavant, vaig poder aprofundir en els seus treballs, en fer, ja de gran, els estudis i el doctorat d'Història. Fou llavors quan vaig poder assaborir més a fons els brillants treballs de Fontana sobre la història moderna i contemporània i les seves intel·ligents reflexions sobre la història i l'ofici dels historiadors. També, naturalment, la densa i acurada labor investigadora d'Eva Serra, així com el seu ferm compromís amb el nostre país. Malauradament, no vaig pas poder-los tenir com a professors, ja que llavors ambdós estaven a la Pompeu Fabra i jo seguia els estudis a la Universitat Autònoma.

Amb qui vaig tenir un primer contacte personal fou amb Josep Fontana. Feia dos mesos que jo havia acabat la carrera d'història i només un que havia estat nomenat director del Museu d'Història de Sabadell, a finals del 1982. Vaig haver d'improvisar una primera activitat de cara al públic i vaig endegar una exposició sobre la Renaixença, prenent com a suport material de les seves diferents facetes les monedes, les medalles i fins i tot els gitons, i la vaig titular *El ressorgiment de la Nació Catalana, resultat d'un esforç col·lectiu*. Li vaig demanar a Fontana,

que llavors no em coneixia de res, si voldria fer-nos la presentació de l'exposició el dia de la seva inauguració, i ell, ben amablement, ho va acceptar. En ésser a Sabadell, i abans de l'acte, li vaig mostrar el material exposat i el catàleg i li vaig explicar la meva idea. Ell llavors em va dir:

“Així el que vols dir és que la Renaixença no va ésser cosa d'uns quants sinó cosa de molts”.

Vaig trobar molt exacta la seva síntesi i, en presentar-lo públicament, vaig dir, sense embuts i amb ple convenciment, que en Josep Fontana era el més important dels nostres historiadors. Ell va manifestar, llavors, la seva incomoditat per la meva afirmació i amb això em vaig adonar d'aquest tret del seu caràcter, que eludia tota mena d'alabances i d'honors. Era un savi humil, com tota persona amb molts coneixements i un bon gruix d'intel·ligència. En la darrera vegada que ens vàrem veure, ara fa dos anys, acabava de rebre, ben justament, un d'aquests reconeixements públics que tant li varen estalviar i, en el seu parlament, va bromejar dient que a voltes sentia a dir grans elogis d'una persona i anava pensant: “sí que n'ha fet de coses, aquest home, és admirable” i, finalment, descobria amb estupor que s'estava parlant d'ell i que tot allò que s'havia dit tenia ben poc a veure amb la seva realitat.

Després d'aquella primera trobada a Sabadell, ens vàrem veure en altres ocasions i, quan l'any 1984 anava a iniciar la meva tesi doctoral, li vaig demanar si me la voldria dirigir. I ell, fent gala, altra vegada, del seu tarannà senzill i realista em va dir:

“Bé, jo t'acompanyaré a presentar la tesi, si vols, però com comprendràs aquest tema no és pas de la meva especialitat”.

Certament, no hi havia llavors, aquí i en el camp universitari, cap numismàtic de relleu, de manera que jo em vaig acollir als seus bons criteris i, fets els cursos de doctorat, vaig presentar el meu text sobre *La moneda catalana local* l'any 1989. En el decurs de la seva preparació, vaig poder veure ben clar que tenia coneixements molt amplis i exactes sobre la nostra matèria, de manera que el seu ajut em va ésser molt útil. De cara a la presentació, va ésser ell també qui va cercar, per exercir de president del tribunal, una persona de prestigi com Emili Giralt, destacat deixeble de Vicenç Vives i, en aquell moment, president de l'Institut d'Estudis Catalans.

Més endavant, refondria aquest text de la meva tesi en el llibre del mateix títol que vàrem publicar a la SCEN l'any 1990. Va accedir amablement a fer-me també el pròleg del llibre i d'ell vaig aprendre, entre moltes altres coses, una

definició rigorosa de la moneda, feta per De Jaucourt, com a “mesura del valor” econòmic de les coses. En aquell text, ell també va incidir en l’aïllament en què treballàvem els especialistes i manifestava el desig “d’un nou diàleg entre numismàtics i historiadors, un diàleg que mai no s’hauria d’haver interromput i que ens ha de resultar mútuament profitós”.

No tardà gaire a fer-me un encàrrec que enllaçava amb aquest desig. Es tractava d’elaborar una mena de manual de numismàtica adreçat als estudiants d’història i als historiadors en general. Ell, que sempre va estar vinculat amb el món editorial, m’oferia de publicar-lo en català a la col·lecció Crítica de l’Editorial Grijalbo, on ja havia fet publicar notables estudis sobre la matèria, com el de Peter Spufford (*Dinero y moneda en la Europa medieval*, 1991). Certament, era per mi una gran prova de confiança i un seriós repte que vaig acollir, com és lògic, amb gran il·lusió. Entre altres raons, perquè, gairebé per primera vegada, s’editaria un llibre sobre la nostra especialitat fora dels nostres estrets canals de comercialització i específicament dirigit a un públic més ampli que el dels numismàtics.

El treball em va resultar realment difícil, atès que m’havia d’adreçar a un públic diferent del que és habitual i no podia donar res per sabut. El llibre es va titular *Història de la moneda catalana. Interpretació i criteris metodològics* i fou publicat l’any 1996. Novament, em vaig poder beneficiar d’un magnífic pròleg on ell va adonar-se clarament del problema en afirmar, tot parlant de l’autor, que “la seva feina ha estat llarga i feixuga” i on, a més d’interessants anàlisis sobre l’evolució de la nostra especialitat, tornava a advocar pel diàleg entre els historiadors i els especialistes com ara nosaltres amb el seu llenguatge clar i agosarat:

“Avui hi ha entre nosaltres numismàtics que fan excel·lents treballs d’història de la moneda – de la moneda, com diu Crusafont, considerada com a element que ‘dóna informacions sobre la dinàmica econòmica’ - però els historiadors, amb escasses i honorables excepcions, continuen ignorant-los: continuen actuant com si tot el que es pogués trobar en els seus treballs fossin descripcions d’objectes de metall i toquen pel seu compte, quan ho fan, les qüestions monetàries, amb una alegria indocumentada que els fa caure sovint en errades, que s’haurien pogut estalviar amb algunes lectures ben triades”.

En la recent trobada que he mencionat abans, jo li vaig dur el meu *Glossari català de Numismàtica* (2017), que acabava d’eixir. Havíem comentat moltes vegades la necessitat de fer una obra d’aquestes característiques i ell sovint feia broma d’alguna de les encarcarades definicions de Mateu y Llopis en el seu conegut *Glosario*... Va rebre l’obra, doncs, amb gran interès, i quan jo em vaig

oferir de dur-li on em digués a fi de no fer-lo anar carregat, em va mostrar la seva faceta bibliòfila dient-me que no, que se l'enduia ell mateix amb molt de gust.

La preparació del meu manual per a historiadors em portà a entrar en contacte amb la Dra. Eva Serra, que aviat va deixar la Pompeu Fabra per passar a la Universitat de Barcelona. Tant ella com el mateix Fontana havien experimentat les dificultats habituals a l'hora de manejar les dades monetàries en una edat moderna en la qual conviuen les unitats de compte en lliures i sous amb les monedes circulants castellanques, que tenen altra mena de valors. Es va interessar molt, doncs, pel meu llibre i aviat em va anar demanant anyalment, i fins la seva jubilació, que fes un breu curs d'iniciació a la història de la moneda per als seus estudiants de postgrau, que venen a ésser com els màsters actuals. La seva assistència a aquests cursos no era pas passiva, sinó que preguntava i demanava aclariments a fi de facilitar la comprensió dels, a voltes enrevessats, problemes numismàtics de cara als seus alumnes.

Cal recordar que, en iniciar-se la nostra Societat Catalana d'Estudis Numismàtics l'any 1979 i essent nosaltres conscients que els estudiants d'història i d'arqueologia solien (i solen) sortir de les nostres universitats sense cap mena de noció sobre aquest instrument monetari amb el qual forçosament hauran de topar ben sovint, ens vàrem adreçar a totes les universitats catalanes oferint els nostres serveis com a especialistes en la matèria. Només una d'elles ens va contestar i fou negativament. De fet, només en una ocasió la Universitat Central havia demanat a Leandre Villaronga un curs de numismàtica per als arqueòlegs, de manera que els nostres cursos a la càtedra de l'Eva Serra foren la segona vegada en què la numismàtica tornava a entrar altra volta a la universitat. Hi ha hagut després altres casos, però malauradament sempre puntuals o temporals.

Eva Serra no es va limitar només a aquests cursos, sinó que també ens va convidar a participar en diferents congressos per aportar-hi la visió numismàtica i va redactar el nostre perfil investigador que vàrem publicar a l'*Acta Numismàtica* 37. En aquella ocasió, però, ella no es va pas limitar a un escrit de compromís, com se sol fer, sinó que, seguint el seu quefer rigorós i responsable, va donar una visió exhaustiva del nostre treball i va anar comentant, un per un, tots els nostres llibres.

Aquestes són les meves vivències a prop d'aquests dos grans historiadors, però crec que resulten prou il·lustratives per fer-nos veure la qualitat del seu treball i l'interès que sempre varen mostrar per tots els aspectes dels estudis històrics i per valorar com calia la nostra especialitat en història de la moneda.

Miquel de Crusafont